

Täysistunto

Torstai 9.11.2023 klo 16.02—18.17

6. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran toimintakertomus vuodelta 2022

Kertomus K 4/2023 vp

Valiokunnan mietintö TaVM 2/2023 vp

Ainoa käsittely

Puhemies Jussi Halla-aho: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 6. asia. Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö TaVM 2/2023 vp. Nyt päätetään kannanotosta kertomuksen johdosta. — Keskustelu, valiokunnan puheenjohtaja, edustaja Puisto, olkaa hyvä.

Keskustelu

17.39 Sakari Puisto ps (esittelypuheenvuoro): Hyvä puhemies! Käsittelyssä on talousvaliokunnan mietintö Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran toimintakertomuksesta vuodelta 2022, ja esittelen mietinnön.

Sitran toiminta perustuu lakiin Suomen itsenäisyyden juhlarahastosta. Lain 2 §:n mukaan Sitran tavoitteena on edistää Suomen vakaata ja tasapainoista kehitystä, talouden määrällistä ja laadullista kasvua sekä kansainvälistä kilpailukykyä ja yhteistyötä toimimalla erityisesti sellaisten hankkeiden toteuttamiseksi, jotka vaikuttavat kansantalouden voimavarojen käyttöä tehostavasti tai tutkimuksen ja koulutuksen tasoa kohottavasti taikka jotka selittävät tulevaisuuden kehitysvaihtoehtoja. Hallinnollisesti Sitra on lain 1 §:n mukaan eduskunnan vastattavana oleva itsenäinen julkisoikeudellinen rahasto, jonka hallintoa valvoo ja jonka toimintaperiaatteista päättää eduskunnan valitsema hallintoneuvosto.

Sitra on määritelty olevansa ei ainoastaan ajatuspaja, ”think tank”, vaan ”think, do and connect tank”, siis ajatushautomo, kokeilujen edistäjä ja yhteistyöalusta. Sitra tuottaa tietoa tulevaisuuden kehityssuuntien ennakointia varten, rahoittaa ja toteuttaa kokeiluja yhteistyökumppaneiden kanssa ja tuo yhteen ihmisiä ja organisaatioita.

Talousvaliokunta pitää tärkeänä Sitran itsenäistä ja omaleimaista roolia, joka ei suoraan rinnastu tutkimuslaitoksiin ja yliopistoihin vaan jossa korostuu ennakoinnin, ratkaisujen etsimisen ja erityisesti kokeilujen ja pilottien merkitys. Viime vuosien aikana on entisestään korostunut myös tarve vastata nopeisiin ja vaikeasti ennakoitaviin toimintaympäristön muutoksiin.

Arvoisa puhemies! Sitran nykyinen strategia tuli voimaan 1.1.2021. Strategia on luonteeltaan jatkuvasti päivittyvä, ja sen tavoitteet ja työ jäsenyivät viidelle osa-alueelle: kestävyysratkaisut, reilu datatalous, demokratia ja osallisuus, ennakointi sekä yhteiskunnallinen koulutus. Talousvaliokunta pitää Sitran työn painopisteitä kattavina ja ajankohtaisina. Nopeasti muuttuvassa ajassa keskeiseksi muodostuu kyky ennakoida, reagoida ja suunnata työtä strategisten painopisteiden sisällä esimerkiksi akuutteihin kriiseihin tai yhteiskun-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 54/2023 vp

nallisiin murrokseen vastaamiseksi. Tämä mahdollistaa tiedon tuottamisen ja ratkaisuvaihtoehtojen tarjoamisen yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi. Esimerkki tällaisesta konkreettisesta toimesta on vuosien 22—23 energiakriisin vastaamiseksi Sitran aloitteesta käynnistynyt Astetta alemmas -energiansäästökampanja. Samalla rahoitettiin ja edistettiin myös dataan perustuvia energiansäästöratkaisuja.

Yksi Sitran keskeisistä teemoista on datatalous, jonka osalta vuonna 2022 Sitran johdolla laadittiin reilun datatalouden kansallinen tahtotila. Keskeisenä tavoitteena on löytää Suomen kilpailukykyä vahvistavia ratkaisuja julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyössä. Talousvaliokunnan kuulemisessa keskeiseksi datatalouteen ja laajemminkin yhteiskunnallisiin muutoksiin kytkeytyväksi teemaksi on tunnistettu myös muun muassa tekoälyyn liittyvät kysymykset.

Valiokunta pitää tärkeänä, että Sitra määrittää myös tulevat työnsä painopisteet itsenäisesti ja rohkeasti. Ajatuspajan, kokeilujen ja yhteistyön luonteeseen kuuluu myös mahdollisuus epäonnistua. Tämä vaihtoehto on hyväksyttävä, ja Sitra on luonteeltaan poikkeuksellinen toimija, jolla on itsenäisyytensä ja taloudellisen kantokykynsä vuoksi myös mahdollisuus monia muita toimijoita laajempaan riskinottoon. Tämä edellyttää toisaalta vastapainokseen toiminnan vastuullisuutta, avoimuutta ja vaikuttavuuden arviointia.

Arvoisa puhemies! Sitran toiminta rahoitetaan sijoitusomaisuudesta kertyvillä tuotoilla. Talousvaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että tarkastelun kohteena oleva vuosi 2022 oli sijoitusten tuoton ja markkina-arvon kannalta negatiivinen. Tähän on vaikuttanut sijoitusmarkkinoiden poikkeuksellinen tilanne, jossa sekä osake- että korkomarkkinat tuottivat yleisesti tappiota. Lisäksi Sitra tilitti Valtiokonttorille viimeisen, 66,7 miljoonan euron erän kertapanostuksesta suomalaisten yliopistojen pääomiin. Maksu rahoitettiin pääosin korkosijoitusten myynnillä.

Arvoisa puhemies! Sitran vaikuttavuustyön suunnittelun lähtökohtana on, että sen työn vaikuttavuutta ja hyötyjä voitaisiin todentaa. Arviointi nojaa kansainvälisesti tunnettuihin standardeihin, normeihin ja kriteereihin. Tulevaisuustyön vaikuttavuuden arviointiin liittyy sisäänrakennettu vaikeus: yhteiskunnalliset muutokset vaativat aikaa, ja samalla Sitran työn tulokset näkyvät usein vasta vuosien päästä. Tältä kannalta talousvaliokunta pitää tärkeänä erottaa vaikuttavuuden arvioinnissa toisaalta projektikohtainen, tehtävään työhön liittyvä arviointi ja toisaalta tavoiteltuun yhteiskunnalliseen muutokseen liittyvä arviointi. Siinä, missä ensin mainitussa tarkastellaan konkreettisesti projektissa tarvittavia resursseja ja mittavaa tehtyä työtä, jälkimmäinen keskittyy projektilla tavoiteltujen vaikutusten ja pidemmän aikavälin vaikuttavuuden ja muutoksen tarkasteluun. Työn vaikuttavuuden arvioinnissa on keskeistä huomioida nämä kaikki osa-alueet.

Toiminnan vaikuttavuuden tarkastelun kannalta keskeistä on myös toiminnan ulkoinen ja riippumaton arviointi. Seuraava Sitran toimintaa laajasti kokoava arviointi tehdään vuosina 2023—2024. Edellinen kokoava arviointi toteutettiin vuonna 2019. Talousvaliokunta pitää sekä kokoavaa että jatkuvaa hankkeiden tasolla tapahtuvaa arviointia Sitran toiminnan uskottavuuden ja hyväksyttävyyden kannalta tärkeänä.

Talousvaliokunta on aiemmin Sitran toimintakertomusta koskevissa mietinnöissään pitänyt tärkeänä, että Sitra osallistuu sekä EU:n että kansallisen tason keskusteluun tarjoamalla myös konkreettisia, muun muassa kokeilujen ja pilottihankkeiden kautta löytyviä, esimerkkejä parhaista käytännöistä ja nostamalla esiin esimerkiksi sääntely-ympäristöön liittyviä epäkohtia, jotka vaikeuttavat ratkaisujen löytämistä Sitran työn keskeisillä osa-alueilla. Tältä kannalta talousvaliokunta pitää myönteisenä Sitran asiantuntemuksen entis-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 54/2023 vp

tä laajempaa hyödyntämistä EU-vaikuttamisessa. Talousvaliokunta korostaa edelleen Sitran työn hyödyntämistä päätöksenteon eri tasoilla. Samalla Sitran työn vaikuttavuutta myös Suomen eri alueilla on syytä edistää.

Arvoisa puhemies! Talousvaliokunta ehdottaa, että eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 4/2023 vp. johdosta. Mietintö on yksimielinen.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Strandman, olkaa hyvä.

17.46 Jaana Strandman ps: Arvoisa herra puhemies! Käsitlemme Sitran eli Suomen itenäisyyden juhlarahaston toimintakertomusta vuodelta 2022. Sitran tehtävänä on Suomen vakaus ja tasapainoinen kehittäminen, talouden määrällinen ja laadullinen kasvu sekä tulevaisuuden kehitysvaihtoehtojen kartoittaminen. Edustaja Puisto talousvaliokunnan puheenjohtajana toi erinomaisesti esille Sitran merkittävän työn.

Sitran toimintakertomusta lukiessani yksi erityinen osa-alue on mielestäni tärkeä, ja se on kiertotalous. Kiertotalous on kriittinen osa Suomen ja Euroopan huoltovarmuuden sekä omavaraisuuden kannalta. Yhteiskunnan sähköistyminen ja automatisoituminen vaativat huomattavan määrän raaka-aineita ja erityisesti niin sanottuja harvinaisia raaka-aineita. Näitä harvinaisia raaka-aineita tuotetaan pääosin muualla kuin Euroopassa ja erityisesti Kiinassa. Joidenkin arvioiden mukaan Kiina tuottaa jopa 70 prosenttia kaikista maailman harvinaisista raaka-aineista ja Eurooppa sen sijaan ei tuota juuri ollenkaan. Onkin erityisen tärkeää, että Euroopassa ja Suomessa saadaan kiertotalous toimimaan, jotta nämä yhteiskunnan kannalta välttämättömät harvinaiset raaka-aineet pysyvät Suomessa ja Euroopassa. Kiertotalous laskee riippuvuutta Kiinasta ja senkaltaisista valtioista. Suomelle ja Euroopalle tulikin jo fossiilisten polttoaineiden osalta karu herätys todellisuuteen, kun Venäjä hyökkäsi Ukrainaan. Hyökkäystä ennen vakuutelimme itsellemme, ettei fossiilisia polttoaineita voi käyttää poliittisena vipuvartena. Tämä ajatus oli kuitenkin täyttä harhaa.

Arvoisa puhemies! Me emme halua saattaa Suomea sekä Eurooppaa samanlaiseen riippuvuussuhteen alaisuuteen, mitä näimme fossiilisten polttoaineiden osalta. Tästä syystä kiertotalous ja eritoten harvinaisten raaka-aineiden pitäminen Suomessa ja Euroopassa on keskeistä kehityksen ja eritoten huoltovarmuuden kannalta.

Haluan vielä huomauttaa yhdestä seikasta liittyen Sitran toimintakertomukseen. Sitran toiminnassa tuotiin esiin lukuisia tulevaisuuden kannalta keskeisiä asioita, kuten digitalisaatio ja demokratian kehittäminen, tässä muutamia mainitakseni. Kuitenkin nämä kaikki tulevaisuudennäkymät ovat toissijaisia, jos ihmiset eivät koe tulevaisuutta mielekkäänä. Suomalaisten kyky sietää nyky-yhteiskuntaa ja maailman kehitystä on laskenut dramaattisesti. Ahdistus, masennus ja mielenterveyden ongelmat lisääntyvät vuosi vuodelta. Onkin erityisen tärkeää näiden tulevaisuusprojektien osalta miettiä, mitä varten me sitä tulevaisuutta luodaan, ja onko se todellakin optimaalinen tulevaisuudenkuva, jos ihmiset kärsivät päivä päivältä enemmän. Onko esimerkiksi digitalisoituminen ja mobiililaiteteknologia hyvää kehitystä ihmisen itsensä kannalta?

Arvoisa puhemies! Kehitys kehittyy ja yhteiskunta menee eteenpäin. Tärkeintä on kuitenkin luoda yhteiskunta ja ympäristö, jossa mahdollisimman moni voi aidosti hyvin. Mielestäni näissä tulevaisuusprojekteissa loikataan liian korkeisiin tavoitteisiin ilman, että perusasiat ovat kunnossa. Liikunnan vähäisyys, ruokailutottumusten huonontuminen, sosiaalisen median käytön räjähdysmäinen lisääntyminen sekä näiden mukana tulleet mielenterveyden haasteet ovat vakava ongelma. Näihin on pakko puuttua tiukasti ja nopeasti, jotta

Pöytäkirjan asiakohta PTK 54/2023 vp

näillä Sitran toimintakertomuksessakin mainituilla tulevaisuuden toimilla olisi merkitystä.
— Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Jukkola, olkaa hyvä.

17.50 Janne Jukkola kok: Arvoisa puhemies! Sitra on omistautunut vaikuttavuustyölle ja sen suunnittelulle, joka perustuu siihen, että sen työn tuloksia ja hyötyjä voidaan mitata ja todentaa. Tämä on keskeistä, kun tarkastelemme yhteiskunnallisia investointeja ja niiden oikeudenmukaista hyödyntämistä. Yhteiskunnalliset muutokset vaativat aikaa, ja niiden vaikutukset voivat näkyä vasta vuosien päästä. Talousvaliokunta on ottanut tämän huomioon, ja raportissa korostetaan projektikohtaisten ja yhteiskunnallisten arviointien eroa. Lisäksi on tärkeää, että toiminnan vaikuttavuutta arvioi ulkopuolinen riippumaton taho. Tämä takaa toiminnan avoimuuden ja uskottavuuden myös tulevaisuudessa. Seuraava laaja arviointi Sitran toiminnassa tehdään vuosina 23 ja 24.

Arvoisa puhemies! Sitra osallistuu aktiivisesti EU:n ja kansallisen tason keskusteluihin tarjoten käytännön esimerkkejä ja tunnistaen sääntelyyn liittyviä haasteita. Esimerkiksi Astetta alemmas -ohjelma vastaa osaltaan energiakriisin tuottamiin haasteisiin ja samalla parantaa Suomen huoltovarmuutta. Suomelle panostukset EU-hankkeisiin ja asiantunte muksen laajempaan hyödyntämiseen ovat tervetulleita. Sitra on osoittanut olevansa merkittävä vaikuttaja yhteiskunnallisten muutosten ja kestävä kehityksen edistämiseksi. Sen pyrkimys vaikuttavuuden ja hyötyjen todentamiseen sekä aktiivinen osallistuminen päätöksentekoon ovat erittäin arvokkaita. Suomi tarvitsee Sitran kaltaisia toimijoita, jotka tukevat yhteiskunnallista päätöksentekoa tässä haastavassa maailmantilanteessa. On hienoa, että työtä hyödynnetään päätöksenteon eri tasoilla, ja talousvaliokunta näkee Sitran itsenäisen päätöksenteon tärkeänä. Ei ole epäilystäkään siitä, kuinka tärkeä ja keskeinen toimija Sitra on yhteiskunnallisissa muutoksissa niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Lintilä, olkaa hyvä.

17.53 Mika Lintilä kesk: Arvoisa herra puhemies! Näin Sitran hallintoneuvoston puheenjohtajana pari sanaa.

Ensinnäkin kiitokset talousvaliokunnalle ja talousvaliokunnan puheenjohtajalle hyvästä työstä ja selkeästä esittelystä. Kyllähän Sitra on suomalaisen tutkimuksen ja, voisiko sanoa, eteenpäin katsomisen yksi kruununjalokivi, jota meidän tulee vaalia. Me olemme nähneet sen, että viime vuodet ovat olleet yllätysten aikaa, ja Sitran tehtävä on nimenomaan hakea niitä näkökulmia, joilla näihin yllätyksiin — sen mukaan kuin se on mahdollista — voidaan yleensä varautua. Se on tietysti Sitran päätehtäviä, ja se, että me pystymme luomaan kuvaa siitä, mikä on Suomi 2040—2050, on tietysti Sitran tehtävä, ja siinä Sitra on verrattain hyvin onnistunut.

Mielestäni valiokunta on ottanut ihan aiheellisesti esille muutamia kohtia, mitkä tuossa mietinnössä tulevat esille, esimerkiksi alueellisen vaikuttavuuden, joka tulee mietinnöstä, ja myös ketteryuden. Kyllä ketteryys on varmaan sellainen, joka haastaa meitä. Korona-aikana nähtiin se, kuinka nopeasti olisi pitänyt reagoida kaikessa. Ukrainan sota on tietysti omanlaisensa ketteryyden vaatimus, mutta myös se alueellinen vaikuttavuus, jota nyt ol-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 54/2023 vp

laan hakemassa. Sitran hallitushan on tekemässä uutta strategiaa, jossa näitä molempia tullaan kyllä huomioimaan.

Se, mikä myös lämmitti mieltäni, oli se, että valiokunta mietinnössään korostaa erittäin vahvasti Sitran itsenäisyyttä. Eli Sitra on itsenäinen toimija, ja sen toiminnan tuotto tulee sijoitetusta toiminnasta, joka on tapahtunut silloin Suomi 50 -vuonna, jolloinka ne osakesijoitukset sinne laitettiin. Ei siellä ole mitään erillistä rahakassaa olemassa. Eli ne puheet, että käydään aina välillä Sitran kassa tyhjentämässä, kyllä tarkoittavat aina Sitran taseen syömistä. Ei sieltä mitään erillistä rahaa tule, eli se on syytä muistaa ja myös se, että Sitralaissa on aika selkeästi määritelty Sitran tehtävät, se, mitä sille kuuluu.

Eli Sitran tulee pysyä siinä omassa roolissaan. Meidän päätöksentekijöitten pitää kunnioittaa sitä itsenäisyyttä. Sitrasta ei voi tulla mikään välikonttori niin että tarpeen vaatiessa keksitään, että haetaan sieltä rahoituksia. Mutta yli kaiken on kuitenkin se Sitran varsinainen työ eli suomalaisen kilpailukyvyyn, osaamisen, tehokkuuden tason kohottaminen ja oikeastaan sen ison kuvan piirtäminen, minnekä Suomi on menossa seuraavien vuosikymmenten aikana.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Niemi, olkaa hyvä.

17.56 Veijo Niemi ps: Arvoisa herra puhemies! Suomen eduskunta on tehnyt kuluneiden vuosikymmenten aikana varmasti paljon hyviä päätöksiä. Yksi niistä oli 5.12.1967, kun eduskunta päätti perustaa Suomen itsenäisyyden juhlarahaston eli Sitran. Olen tänä päivänä jo viidettä vuotta mukana Sitran hallintoneuvostossa ja voin sanoa, että olen todella ylpeä siitä toiminnasta, mitä Sitra on tehnyt näinä vuosina ja vuosikymmeninä ja muun muassa viime hallituskaudella, kun pystyimme Sitran pääomasta antamaan 100 miljoonaa euroa yliopistomaailman kehittämiseen, yliopistomaailman hyväksi. Tänä päivänä Sitran omaisuus on lähellä miljardia euroa, ja kuitenkin on se tilanne, että sinne ei ole veroeuroja laitettu, vaan tämä pääoma koostuu siitä, että on taitavasti ostettu ja myyty pörssiosakkeita ja näistä on muodostettu tämä. Olen todella ylpeä Sitrasta. — Kiitos.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Heinonen, olkaa hyvä.

17.57 Timo Heinonen kok: Arvoisa herra puhemies! Tässä edellä edustaja Niemi, joka toimii Sitran hallinnossa, ja myös puheenjohtaja Lintilä kuvasivat hyvin Sitran keskeisen merkittävää roolia ja tärkeää tehtävää. Meillä on tänään käsittelyssä Sitran toimintakertomus, ja itse kun Sitraan ensimmäisen kerran työni puolesta sain tutustua, niin nousivat juuri nämä samat aiheet, joihin puheenjohtaja Lintilä kiinnitti huomionsa: meillä on joku politiikasta riippumaton itsenäinen toimija, joka katsoo tätä maailmaa ja omaa rakasta kotimaatamme hieman pidemmällekin kuin vaalikausittain ja antaa meille poliitikoille ja suomalaiselle yhteiskunnallekin hieman enempi sitä perspektiiviä, että vuosia ja vuosikymmeniä tulee perätysten. Siinä minun mielestäni se Sitran hienoin salaisuus piilee, että se on itsenäinen toimija ja yli vaalikausien ja vuosikymmenten Suomea tarkasteleva toimija.

Niin kuin tässä edustaja Niemi toi esille, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto perustettiin silloin, kun Suomi täytti 50 vuotta, ja tälle pääomalle on tapahtunut niin, että se on kasvanut hienosti. Se on hyvä esimerkki myös siitä, miten rahastoimalla tai tekemällä tämän-tyyppisiä järkeviä sijoituksia voidaan itse asiassa saada aika paljon enemmän rahaa. Ja kun

Pöytäkirjan asiakohta PTK 54/2023 vp

viime vuosina on ollut monilla sektoreilla ja nyt tulevana vuosina on kaikilla sektoreilla rahasta tiukkaa, niin silloin tällaiset toimet tulevat vielä isompaan arvoon.

Olen itse nostanut esille valtion liikuntaneuvoston puheenjohtajana sen ajatuksen, että voisimme valtiona myös pääomittaa liikuntaan ja urheiluun panostavaa säätiötä vastaavalla tavalla. Se olisi yksi keino, millä me saisimme sinne samanlaista pääomaa, samanlaista käytössä olevaa varallisuutta kuin mitä on syntynyt Suomen itsenäisyyden juhlarahaston, Sitran, peruspääomasta nyt tähän tärkeään työhön. Tätä vipuvartta kannattaisi käyttää enemmänkin. Silloin me emme hukkaisi sitä meidän kansallisomaisuuttamme, kun sitä käytettäisiin tällä tavalla kuin Sitrassa on käytetty.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomuksen K 4/2023 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.